

Dr. Erich Heinrich. *Vom Erfolg in der zahnärztlichen Praxis*. 291 bladz., Carl Hanser Verlag, München 1949. 291 pag. 12.50 D. M.

Het voor mij liggende werk is een samenvatting van twee reeds vroeger verschenen boeken van Dr Heinrich n.l. „Unsere Patienten und wir” en „Zahnärztliche Berufskunde”.

In bijna 300 bladzijden druks wordt op zeer uitvoerige wijze een groot aantal, voor de tandarts-practicus interessante thema's besproken, die vooral voor de jongere collega van belang zijn.

Na een historisch overzicht van de geneeskunde richt de schrijver zich in het bijzonder tot de tandheelkunde. Enige onderwerpen wil ik noemen. De individuele verhouding van tandarts tot patiënt. — De Psychologie van de tandarts. — Wat heeft extraheren met de ziel te maken? — De tandarts van het standpunt van de patiënt bezien (met uitvoerige enquêtes). — De verschillende patiëntentypen. — Hoe reageert de mens op tandpijn? — De angst en de bestrijding daarvan door de tandarts. — Het werk aan de stoel. — Onenigheid met patiënten — Honorariumkwesies. — Zwijsplicht. — Het op peil houden van de werklust. — Invloed op ons beroep van de sociale maatregelen op het gebied van de volksgezondheid — etc.

Het aantrekkelijke van een boek als het onderhavige is, dat het voor elke practicus meerdere interessante adviezen bevat, die onmiddellijk (zonder tussenkomst van laboratorium of dentaldepôt!) met succes zijn toe te passen.

Hoewel er opvattingen worden geuit, die reeds eerder zijn gehoord en geaccepteerd of verworpen, zijn er toch ook die een nieuw gezichtspunt weer geven.

Het standpunt van waaruit de tandheelkunde \pm 70 jaar geleden is uitgegaan, heeft zich aanmerkelijk gewijzigd. Van een lokaal-wetenschappelijke instelling wendt men zich meer en meer tot de orgaanbiologische opvatting. Twee richtingen zijn zich aan het ontwikkelen, de zuiver technische, die manuele vaardigheid eist en de bio-psysiologische, die de capaciteit tot het beheersen van medisch-natuurwetenschappelijke problemen verlangt. De tandarts mag niet uitsluitend „tandhersteller” zijn doch moet zich herinneren, dat zijn wetenschappelijke basis wordt gevormd door de gezonde en zieke mens.

Niet alleen het technische kunnen, maar nog meer de manier waarop men zijn patiënten behandelt en met hen omgaat is essentieel voor een succesrijke therapie. De persoonlijkheid speelt dan ook een niet te onder-

schatten rol. De patiënt waardeert zijn tandarts nooit naar zijn technische vaardigheid. Een wortelkanaalbehandeling is volgens hem geen probleem, hij smaakt alleen slecht. Wij zullen steeds bereid moeten zijn om de patiënt te willen begrijpen, om mee te willen denken in zijn ziekte-toestand. Wij behandelen in de eerste plaats zieken, geen ziekten. Dit eist veel geduld en mensenkennis, wil men slagen.

Zeer zeker geen geringe voorwaarden! Is de gemiddelde tandarts-mens niet te technisch gericht, revolutionnair en onstuimig van gemoed? Weinig geneigd tot filosoferen?

Wat zijn de meest voorkomende motieven en oorzaken voor de tandartsstudie? Een uitvoerige enquête zowel in Duitsland als in de U.S.A. gehouden, wijst uit, dat veelal puur economische overwegingen aanwezig zijn; omzwaaien van de medische studie naar de tandheelkundige komt herhaaldelijk voor en verder zorgen vrienden en familie, dat de collegesalen met tandheelkundige studenten gevuld blijven. Gevallen waarin een jongmens uit roeping tandarts wordt, zijn uitzonderingen, hoogstens kan men van een zekere neiging daartoe spreken.

Dit alles mag niet verhinderen, zoals de enquêtes ons leren, dat in de loop der jaren het aantal teleurgestelden in het beroep opmerkelijk klein is gebleven. De materiële positie schijnt hiervan niet de belangrijkste oorzaak te zijn. Met enig optimisme mag men spreken van een zeer langzame selectie mede ondersteund door een betere opleiding en een ontwakend verantwoordelijkheidsbesef in bepaalde groepen van studenten.

In het hoofdstuk „Geestelijke uitrusting van de tandarts” wijst de auteur op het grote belang van de vakliteratuur en op de noodzaak van een perfect geredigeerd tijdschrift. Redacties ondervinden steeds enorme moeilijkheden, alleen de beste krachten zijn goed genoeg om die taak te helpen verlichten. Verspilling van arbeidsvermogen, bijvoorbeeld door decentralisatie, is uit den boze. (Dit geldt a fortiori voor de kleine landen met het handjevol medewerkers — Ref.).

Voor elke practicus, vooral voor de vele visueel ingestelden onder ons, zijn „cursussen voor voortgezet onderwijs” onmisbaar.

Over de sociale tandheelkunde worden enige bittere bladzijden geschreven en de lezer wordt niet in twijfel gelaten over de gevolgen van het zondigen tegen het oude adagium: sociaal is alleen mogelijk wat economisch gedragen kan worden.

Een enkel onderwerp uit dit zo veelzijdige geschrift moge nog gereleveerd worden en wel de particuliere ziekteverzekeringen. Heinrich maakt melding van een groeiende belangstelling in de laatste jaren van zekere privé-patiënten voor deze instellingen. De oorzaken liggen voor de hand: dalende conjunctuur, hogere onkosten terwijl het inkomen ontoereikend wordt. De vergoedingen, die de verzekerden voor tandheelkundige behandeling ontvangen zijn echter ridicuul. Gemakkelijk kan hieruit een vertrouwenskwestie met de patiënt ontstaan. Of, hij gelooft, dat de tarieven die tot nu toe werden berekend ernstig overdreven zijn, of, wat nog erger is, hij verzoekt U een uitgebreidere behandeling te specificeren dan in werkelijkheid werd gepresteerd. Een ervaring, die referent ook in ons land heeft aangetroffen.

Tenslotte moge ik een gedeelte uit de inleiding van Professor Haering citeren: „Wat is bij een levend organisme werkelijk peripheer? Wie wist niet, dat men ook als tandarts de gehele mens kan behandelen”.

Dit, voornamelijk, moet de auteur voor de geest hebben gestaan, toen hij besloot zijn collegae mededeling te doen van zijn bijna 30-jarige ervaring als practicus.

Een ervaring, wel overdacht, uitvoerig uiteengezet, waard om kennis van te nemen.

LANKHOF

P. P. Kranz. *Klinische Zahnheilkunde und ihre Grenzgebiete*. Carl Hanser Verlag. München. 4e druk 553 pag. 1949. 28.50 D. M.

In de voorrede tot de eerste uitgave (1934) van dit werk vermeldt de auteur, dat hij zich bij het schrijven van zijn boek heeft laten leiden door de overtuiging, dat men zich van de ziekten van het tandstelsel en de overige mondorganen slechts dan een goed beeld kan vormen, wanneer men ze beschouwt in het licht van algemeen biologische en medische begrippen. Niet alleen erkent men heden ten dage, dat de invloeden van constitutie, omgeving, voeding, etc. zich in de toestand der mondweefsels kenbaar maken, doch tevens heeft men ingezien, dat er een samenhang bestaat tussen verschillende algemene afwijkingen (met name infectieziekten, ziekten van het bloed en van het zenuwstelsel) en bepaalde pathologische processen in de mondholte.

Bij het bestuderen van dit werk, waarvan de 4e druk thans vóór ons ligt, is deze overtuiging ook duidelijk merkbaar.

Het boek bestaat uit twee afdelingen. In het eerste, algemene gedeelte wordt door twee medewerkers de anatomie van de mondholte en de aanzichtsschedel, alsmede het voornaamste uit de physiologie van mond- en keelholte behandeld. Het tweede, speciële gedeelte, van de hand van Prof. Kranz zelf, begint met een hoofdstuk, dat gewijd is aan de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebit en de overige mondorganen. Ook de anomalieën en de aangeboren misvormingen vinden hierin een plaats. In het tweede en derde hoofdstuk worden de endocrine klieren en hun producten en de vitaminen aan een beschouwing onderworpen; pas daarna gaat de auteur over tot de beschrijving der pathologische afwijkingen.

Achtereenvolgens worden behandeld: ziekelijke veranderingen van het beenweefsel, tandcaries, ziekten van de pulpa, de leer der ontstekingen, afwijkingen van de kauwmusculatuur en het kaakgewricht, parodontose, tandsteen, speekselstenen, haardinfectie, ziekten van de tong, bloedziekten en hun invloed op de mondorganen, ziekten van het zenuwstelsel, voorzover zij van belang zijn voor afwijkingen in het gebied van de mondholte, tumoren en cysten.

Achter in het boek vindt men voor ieder hoofdstuk een uitgebreide literatuuropgave, die overigens vrij eenzijdig Duits georiënteerd is. Dit treft ref. het meest in het hoofdstuk tandcaries, dat een enigszins onvolledige indruk maakt, o.a. omdat aan het fluoorvraagstuk nagenoeg geen aandacht wordt besteed, terwijl de moderne Amerikaanse onderzoekingen

betreffende de caries-remmende werking van antibiotica en ureum zelfs met geen woord worden genoemd. Het hoofdstuk over de ontstekingen is in deze nieuwe druk met een overzicht van de moderne chemotherapeutica uitgebreid.

Het rijk geïllustreerde werk wordt besloten met enkele hoofdstukken, waarin men praktische wenken voor de behandeling van pijn na extracties, nabloedingen, collaps e.d. kan vinden, alsook een opsomming van erkende en veel toegepaste medicamenten en een aantal recepten voor mondspoelingen.

Al met al lijkt het ref. een waardevol studieboek, niet alleen voor studenten, doch ook voor de practicus, die prijs stelt op verrijking van zijn kennis op deze gebieden.

J. B. VISSER.

H. Eggers Lura, *Die Enzyme des Speichels und der Zähne*, 76 pag. Carl Hanser Verlag. München 1949. 6.80 D. M.

Tijdens de oorlog verscheen van de hand van dezelfde auteur een in technisch opzicht iets uitgebreider werk over dit onderwerp in het Deens: „Spyttets Enzymer” (Uitg. Ejnar Munksgaard, Kopenhagen 1944). Het hier aangekondigde boekje is de Duitse omwerking en uitbreiding, die min of meer als een samenvatting kan worden beschouwd van des schrijvers publicaties, die de laatste jaren vooral in de Scandinavische en Zwitserse tandheelkundige periodieken het licht zagen en waarvan enkele reeds in het Tijdschrift voor Tandheelkunde werden gerefereerd.

Het is toe te juichen, dat nu eindelijk een voor velen leesbare monografie over de enzymen van het speeksel verkrijgbaar is. Niettegenstaande de grote vlucht der enzymologie in de dertiger jaren dezer eeuw, scheen de tandheelkunde, op een betrekkelijk gering aantal uitzonderingen na, vrijwel niet beroerd te zijn door de expansie dezer wetenschap. Doch thans zijn er tekenen, dat ook van tandheelkundige zijde de biochemische belangstelling toeneemt. Zoals dit boekje dan ook o.m. bewijst.

Na een algemene inleiding over enzymen behandelt de schrijver verschillende resultaten van zijn eigen onderzoekingen; hij weet de werkzaamheid van verscheidene enzymen in het speeksel vast te stellen of te bevestigen, zo b.v. die van lipasen en phosphatasen, amylose en maltose, enige proteasen en enkele redoxasen. Hierna richt schr. zijn aandacht op enzymen in de harde tandweefsels: de aanwezigheid van phosphatasen en proteasen moet z.i. als bewezen worden beschouwd. Hierop zijn theorieën over de vitaliteit van het glazuur en over de tandcaries opgebouwd, theorieën, die thans in breder kring bekendheid hebben verworven.

Ongetwijfeld is het zo, dat, wanneer de genoemde enzymen in het glazuur aanwezig zijn, aan de mogelijkheid van een bepaalde stofwisseling moet worden gedacht. Naar het inzicht van referent gaat schr. echter te ver met het maken van gevolgtrekkingen, speciaal waar dit de vitaliteit van het glazuur betreft, zelfs al zou de aanwezigheid van specifieke substraten zijn aangetoond. Het is toch zeer goed mogelijk, dat de gevonden enzymen, die onmisbaar waren bij de vorming der glazuurmatrix en de daaropvolgende

mineralisering, in het volwassen weefsel volkomen geblokkeerd en immobiliseerd zijn door de eindproducten van de door hen ingeleide splitsingen. Een enzym kan worden beschouwd als een sleutel op een slot. Wanneer er — bij wijze van spreken — zand in het slot zit, kan de sleutel niet voldoende draaien en de deur blijft gesloten. Een soortgelijke mogelijkheid bestaat er met betrekking tot de enzymen, wanneer de bewegingsvrijheid is belemmerd door insluiting in aangrenzende molecuulcomplexen. Slechts bij vrije diffusie en aan vrije membraanoppervlakken is een enzymatische katalyse mogelijk.

De beschouwing der enzymen wordt voorts door schr. op het gebied der caries voortgezet. Zoals bekend is, stelt hij niet de langs bacteriologisch-enzymatische weg geproduceerde aciditeit als zodanig verantwoordelijk voor het ontstaan der primaire caries-laesies, doch de fosphaatbindingen, die met behulp van zure fosphatase tot stand zouden komen. Op deze wijze zou een onttrekking van fosphaat aan het glazuur leiden tot een oplossing van het anorganische deel, terwijl deze werking zou worden gecompleteerd door de aanwezige proteasen, die het organische geraamte zouden afbreken.

Voor zover mij uit de literatuur bekend is, is echter nimmer met zekerheid bewezen, dat fosphatase, de omstandigheden in de mond in aanmerking genomen, in staat is, in belangrijke mate organische fosphaat-esters in dit milieu op te bouwen. Al zou dit het geval zijn, dan zegt zulks nog weinig, zolang het niet duidelijk is, dat zure fosphatase uit apatiet fosphaat-ionen kan vrij maken. Tot nut toe is slechts positief zeker, dat zuur apatiet kan afbreken. Het gaat niet aan, dit feit, dat het cariesprobleem beheerst, zo maar naast zich neer te leggen. Een mogelijk ingrijpen van de zure fosphatase in de glazuur-afbraak bij caries kan daarom hoogstens van belang zijn als tweede fase bij het afbraakproces.

Jammer is het, dat schr. met geen woord rept over de urease in het speeksel, die juist in de Verenigde Staten momenteel in het middelpunt van de belangstelling staat in verband met de groeiremming der lactobacillen door ammoniak.

Afgezien van de genoemde stokpaardjes, die men zeker niet zonder critiek zal mogen aanvaarden en enkele tekortkomingen, is dit boekje een aanwinst voor de biochemisch georiënteerde tandarts, die achter de dagelijkse sleur van de routine-arbeid een ondergrond wil zien van het hoe en waarom en die zijn beroep beschouwt als een onderdeel van de grote familie der biologische wetenschappen.

H. VAN HARTINGSVELT

James T. Ginn B.S., D.D.S. *Review of Dentistry*. Questions and Answers. 808 bladzijden. Uitgave: *The C. V. Mosby Company* St. Louis, 1949. f 18.90.

Het doet de niet-Amerikaanse lezer wel ietwat onwennig aan in dit lijvige boekdeel de tandheelkunde uitgeponnd te zien in een vraag- en ant-

woordspel ten gerieve van degenen, die aan de overzijde het recht tot uitoefening der praktijk willen verwerven ten overstaan van de daarvoor in de U.S.A. door de Staat (Staten) ingestelde examencommissies. Is dit nu de leidraad, die men behoeft om zich voor te bereiden op een examen dat naast de eis van paraat-reproduceerbare kennis, voornamelijk een onderzoek omvat naar het inzicht van de candidaat op de verschillende terreinen van zijn toekomstig beroep? De eerste reactie op deze zich opdringende vraag is een onvoorwaardelijke afwijzing, maar met vooroordeel laat men geen recht wedervaren aan een uitgave, welke kennelijk — zoals dat ietwat versleten heet — in een behoefte voorziet, althans aan gene zijde van de oceaan. Want de indrukwekkende lijst van medewerkers — 28 in getal — waarop heel wat ook bij ons bekende, ja klinkende namen voorkomen, wekt aanstonds de gedachte dat deze figuren zich toch niet voor hun aandeel in de samenstelling zouden hebben beschikbaar gesteld wanneer zij van het bestaansrecht en het nut weinig overtuigd waren. Na deze overweging is men dan ook bereid zijn spontane bezwaar tegen deze handleiding bij de odontologische hersengymnastiek het zwijgen op te leggen.

Trouwens ook buiten de kring der examencandidaten schijnt er ginds belangstelling te bestaan voor een dusdanige in mootjes gesneden inventaris van de wetenschappelijke stand van zaken: n.l. degenen, die door gebrek aan tijd voor studie, behoefte hebben aan een gezaghebbende bron voor snelle informatie in onderdelen. In hun Review vinden zij deze, want elk hoofdstuk, zo verklaart de Editor, is zorgvuldig samengesteld door een erkende autoriteit op het betreffende gebied en met een blik langs de namen der medewerkers zal men dit geredelijk willen toegeven.

Het geheugen is een grillig vermogen van de menselijke geest, het laat op beslissende momenten in de steek en dat kan fnuikend zijn voor hen die er juist op uit zijn om hun kennis te doen afstempelen door het toelaten van steekproeven. De examencandidaat, die bij zelfonderzoek nog hiaten meent te ontdekken, kan zich met behulp van dit boek in een oogopslag overtuigen of en in welke mate hij op het betreffende onderdeel nog niet voldoende met feitenkennis is toegerust.

Ook de practicus, die bij tijd en wijle behoefte heeft aan de bondigste formulering van wat hij meent niet of niet goed meer te weten, kan met behulp van deze Review het restant of het rudiment van zijn kennis omtrent enig detail zonder veel her en der zoeken aan het verstrekte résumé van feitelijkheden toetsen. Als eenvoudig middel tot betrouwbare verheldering van door de tijd vervaagd begrip zal men met veel profijt naar dit boek kunnen grijpen. Al zal de van examendruk vervreemde lezer nog al eens een antwoord ontmoeten op vragen, die hem niet meer kwellen, althans niet in de vorm waarop een antwoord gegeven wordt. Maar dat heeft het „overzicht” met elke beknopte encyclopaedie gemeen. In de steek laten doet zij echter niet licht en dat is ook veel waard.

Een uitgebreide index vergemakkelijkt het naslaan.

BUISMAN